

POROČILO

Jože Krašovec

POROČILO O SLOVESNI PREDSTAVITVI NOVEGA PREVODA SVETEGA PISMA

Atrij ZRC SAZU, torek, 12.3.2024 ob 11.00

Vsebina vabila:

Slovesna predstavitev prve celotne izdaje novega prevoda.

Veselimo se srečanja z Vami in želimo vse dobro!

Spoštovani!

Slovenska škofovska konferenca in Založba Družina Vas prijazno vabita na slovesno predstavitev prve celotne izdaje novega prevoda

SVETEGA PISMA

iz izvirnih jezikov (t. i. jeruzalemske izdaje).

Knjižna izdaja je krona zahtevnega večletnega projekta priprave novega komentiranega prevoda Svetega pisma, ki ga je ob množici strokovnjakov vodil akad. prof. dr. Jože Krašovec, v posameznih fazah pa finančno podprli Javna agencija za knjigo RS in ustanova Katoliške Cerkve v Nemčiji – Renovabis.

Predstavitev bo v torek, 12. marca 2024, ob 11. uri v atriju ZRC SAZU
(Novi trg 2, Ljubljana).

Udeležence bodo s kratkimi nagovori pozdravili:

prof. dr. **Oto Luthar**, direktor ZRC SAZU,
msgr. dr. **Andrej Saje**, predsednik SŠK.

Akademске ustanove bodo zastopali:

akad. prof. dr. **Peter Štih**, predsednik SAZU,
prof. dr. **Gregor Majdič**, rektor UL,
prof. dr. **Zdravko Kačič**, rektor UM,
prof. dr. **Janez Vodičar**, dekan TEOF

Založbo Družina bo zastopal:

g. **Tone Rode**, direktor Družine.

V osrednjem delu programa bosta podrobности tega zgodovinskega projekta predstavila

akad. prof. dr. **Jože Krašovec**, glavni urednik, ter
izr. prof. dr. **Maksimilijan Matjaž**, celjski škof in
član prevajalske skupine.

Glasbeni program bosta oblikovali citrarka ga. **Tanja Zajc Zupan** in sopranistka prof. dr. **Irena Avsenik Nabergoj**.

Veselimo se srečanja z Vami ob predstavitvi novega prevoda »**knjige knjig**« in želimo vse dobro!

Prosimo Vas, da svojo udeležbo potrdite do petka, 8. marca 2024 na mail: manica.ferenc@druzina.si ali telefon: 01 360 28 12.

Izdali in založili:

Družina, d. o. o.
Slovenska škofovska konferenca in

Slovesno prirediteljica je povezovala ga. Tajda Lekše, jezikoslovka, televizijska voditeljica, scenaristka in povezovalka dogodkov.

Tajda Lekše je po študiju angleškega in francoskega jezika na Filozofski fakulteti v Ljubljani kot voditeljica in scenaristka na Televiziji Slovenija ustvarila odmevne dokumentarne oddaje na temo zgodovine in umetnosti (serije *Pogledi*, *Zgodovina Vatikana*, *Irska*, *Besede*, *Muzeji na Slovenskem*). V televizijskem prenosu je med drugim povezovala mednarodni kongres biblicistov IOSOT (2007), podelitev priznanj Ambasadorji znanosti, Zoisovih nagrad in priznanj, koncert ob 100-letnici Slovenske filharmonije ter vrsto koncertnih dogodkov. Za svoje ustvarjanje na Televiziji Slovenija je prejela priznanji Zlati ekran (1987) in Viktor (1996).

V dveh desetletjih in pol je kot povezovalka med drugim vodila slavnostne podelitve Plečnikovih odličij, slavnostna zasedanja SAZU, mednarodni oglaševalski festival *Golden Drum* in *Dneve slovenskih pravnikov*. V zadnjem času je povezovala slavnostno odprtje srečanja Nata v Ljubljani, v septembru 2019, in dogodek ob začetku predsedovanja RS Svetu Evropske unije na Bledu, v juniju 2021.

GLASBENI UVOD, citrarka TANJA ZAJC ZUPAN, Urban Koder, »Cvetje v jeseni«

GLASBENA TOČKA 1, citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ, Georg Frideric Händel, »Largo« iz opere »Xerxes«

TAJDA:

Spoštovani gostje, cenjeni gospe in gospodje, prisrčno dobrodošli na slavnostni predstavitvi prve celotne izdaje novega prevoda Svetega pisma iz izvirnih jezikov, tako imenovane »Jeruzalemske izdaje«, z veseljem vas pozdravljam v imenu Slovenske škofovske konference in založbe Družina, ki sta knjigo izdali in založili, v prijetnem skorajda pomladnem dopoldnevu v Atriju ZRC SAZU.

Ob tej lepi priložnosti med nami toplo pozdravljamo vse, ki nas bodo počastili s svojimi besedami. Med nami sta dva gostitelja:

prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU,
msgr. dr. Andrej Saje, predsednik Slovenske škofovske konference;
štirje predstavniki naših akademskih ustanov:
akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU,
prof. dr. Anton Ramšak, prorektor UL,
prof. dr. Zdravko Kačič, UM,
prof. dr. Janez Vodičar, dekan TEOF;
dva referenta o novem prevodu Svetega pisma:
vodja projekta akad. prof. dr. Jože Krašovec,
msgr. izr prof. Dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof;
predstavnik Založbe Družina:
gospod Tone Rode – direktor založbe Družina.

Pozdravljeni pa tudi vsi drugi predstavniki verskega, kulturnega in političnega življenja.

Zahvaljujem se citrarki Tanji Zupan Zajc za uvodno izvedbo čudovite teme iz filma »Cvetje jeseni«, po knjižni predlogi Ivana Tavčarja in v režiji Matjaža Klobčiča, ki jo je napisal Urban Koder in jo leta 1973 na citrah premierno izvedel Miha Dovžan, ter sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za eno najlepših arij Georga Friedricha Händla z začetka 18. stoletja, in sicer »Largo« iz opere Xerxes, znane tudi kot »Ombra mai fu« ali v slovenskem prevodu »Svet si ti, Gospod«, ki je čudovita hvalnica Bogu za lepoto njegovega stvarstva.

Danes imamo veliko razlogov za praznovanje. A morda je največji razlog za naše veselje in radost v tem, da je knjižna izdaja novega komentiranega prevoda Svetega pisma sad uspešnega dolgoletnega sodelovanja mnogih ustanov, strokovnih skupin in zavzetih posameznikov, ki ste danes na tej predstavitvi tukaj tudi zbrani – da je tako krona zahtevnega projekta priprave, ki ga je ob številnih strokovnjakih vodil akad. prof. dr. Jože Krašovec, v posameznih fazah pa sta ga finančno podprli v prvi in sklepni fazi (2007–2014, 2019) Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, v drugi fazi (2013–2022) pa ustanova Katoliške cerkve v Nemčiji – Renovabis.

Še kako je prav, da se v našem svetu razdeljenosti in vojn, vedno znova spominjamo in zavedamo, da je prava sreča v harmoniji sodelovanja in podpore – ter kot takšna edina panacea sožitja in miru.

Leta 2006, deset let po izidu Slovenskega standardnega prevoda, je bil pod pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference izoblikovan predlog za pripravo novega katoliškega prevoda Svetega pisma na osnovi najbolj priznanega in vplivnega katoliškega prevoda Svetega pisma v obdobju po drugi svetovni vojni, ki je v francoskem jeziku prvič v eni knjigi izšel leta 1956 in je v revidirani izdaji iz leta 1973 dobil naslov »La Bible de Jérusalem« ali »Jeruzalemska Biblija«, prevoda po izvirnih svetopisemskih jezikih, znanega po odličnih, teološko poglobljenih uvodih in opombah.

Priprava novega komentiranega prevoda Svetega pisma je bila zelo zahteven projekt, še zlasti, ker so sodelavci ves čas veliko pozornost posvečali tako izvirnemu jeziku in slogu kot tudi

varovanju tradicije slovenskih prevodov Svetega pisma. Sveto pismo so prevajali: Milan Holc, Maria Carmela Palmisano, Terezija Snežna Večko, Bogomir Trošt, Janez Zupet, Maksimilijan Matjaž, Miran Špelič in Jože Krašovec, ki je bil tudi glavni urednik projekta.

S pričujočim prevodom se podajamo v brazde bogate zgodovine prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture, ki sega ne samo 460 let nazaj v Trubarjev in Dalmatinov čas, ampak vse do prvih prevodov odlomkov svetopisemskih besedil v slovanski jezik, ki sta jih v 9. stoletju opravila naša apostola Ciril in Metod. Ta novi prevod je poklon tradiciji in obenem živ, nepretrgan proces hrepenenja, da bi Beseda vstopala v naše življenje in kulturo ter med nami prebivala.

Ob tej priložnosti se želimo zahvaliti univerzam, ustanovam in posameznikom, ki ste največ naredili za to, da je ta novi prevod nastajal v harmoničnem sožitju in sodelovanju.

Ta večletni zahtevni prevajalni projekt pomembno zaznamuje vso slovensko kulturno krajino, zato predstavitev gosti osrednja znanstvena in akademska ustanova v Sloveniji, ki je za naš dogodek dala na voljo ta čudoviti Atrij, in tako k besedam dobrodošlice najprej vabim direktorja ZRC SAZU, prof. dr. OTA LUTHARJA.

NAGOVOR prof. dr. OTA LUTHAR

Spoštovane ekscelence, spoštovani kolegice, kolegi, dragi prijateljice in prijatelji, dobrodošli ... Dobrodošli in pozdravljeni ...

In hvala, da ste se udeležili današnje predstavitve. Organizatorjem pa sem hvaležen tudi zato, da so zanj izbrali prav Atrij ZRC. To bomo razumeli tudi kot priznanje našim raziskavam prevodov Svetega pisma od njegovega prvega prevoda naprej, pri čemer se te osredotočajo na njihov vpliv na razvoj slovenskega jezika.

Ker je za menoj precej govornikov in ker vsi nestrpno pričakujemo nastop profesorjev Krašovca in Matjaža želim ob pozdravu tudi sam izpostaviti izjemen pomen takoimenovane »jeruzalemske izdaje«.

Podobno kot kolega dr. Kozma Ahačič, izjemen raziskovalec in predstojnik Inštituta za slovenski jezik, tudi sam menim, da ta izdaja ni pomembna le za »splošno dojetje teologije« v slovenskem prostoru, temveč je pomembna tudi za razvoj slovenskega jezika. Kot dober poznavalec vseh prevodov Biblije v slovenščino je v nedavnem komentarju v Delu opozoril, da so za slovenski jezik pomembni prav vsi prevodi Svetega pisma doslej ..., vsak novi prevod pa stvar neskončnega usklajevanja, preverjanja, iskanja še natančnejših prevodov posebej kompleksnih delov besedila.

In to terja kar nekaj razsikovalnega dela.

Prav tako se strinjam s kolegom, ko meni, da je »zaradi občasnega popreproščenja dojetja krščanske teologije v vsakdanjem življenju« pomembno, da je s sodobnim prevodom Svetega pisma seznanjen vsak, ki se ukvarja s slovenskim jezikom in njegovo zgodovino.

Poznavanje novega prevoda pa je, tako Ahačič, pomembno tudi za splošno bralno pismenost. In če temu dodamo še »versko toleranco«, ki je pred dobrimi 1700 leti vodila cesarja Konstatina, toleranco, ki jo v zadnjem času vsi v vseh ozirih tako zelo pogrešamo, potem je novi prevod Svetega pisma res vreden vsestranske pozornosti.

TAJDA:

Direktorju ZRC SAZU, prof. dr. Otu Lutharju, se lepo zahvaljujem za njegove besede.

Spoštovani. Novi prevod Svetega pisma vstopa med ljudi z novo močjo, z novim ognjem, z novo obleko vstopa Beseda med ljudi in v človeška srca. Novi prevod je sicer samo en kamenček, vendar je še kako dragocen in pomemben v prizmi zgodovine in prihodnosti našega naroda ter naše kulture.

Slovenska škofovska konferenca je leta 2006 sprejela pobudo za novi prevod Svetega pisma, ki bo postal uradni prevod za liturgične in študijske potrebe, dobrohotno je spremljala ves čas nastajanja le-tega in s tem sprejela tudi odgovornost varovanja njegovih avtorskih pravic.

Našo slovesnost bo sedaj s svojim nagovorom v imenu Slovenske škofovske konference, ki je nosilec novega uradnega prevoda Svetega pisma Katoliške Cerkve v Sloveniji, odprl naš gostitelj, predsednik Slovenske škofovske konference, msgr. dr. ANDREJ SAJE. Prijazno vabljeni.

NAGOVOR msgr. dr. ANDREJ SAJE, predsednik SŠK

Spoštovani visoki gostje, gospe in gospodje, lepo pozdravljeni!

Ob izidu celotne izdaje novega prevoda Svetega pisma, t. i. jeruzalemske izdaje, izražam veselje in hvaležnost. Veselje, da imamo s to izdajo z uvodi, opombami in ostalimi dodatki nove možnosti molitvenega branja Božje besede in študija besedil. Hvaležen sem, da je ta velik projekt zaključen in se bo lahko Božja beseda na bolj razumljiv način prenašala v življenje.

Ob tej priliki se v imenu Slovenske škofovske konference (SŠK) zahvaljujem vsem, ki ste pri prevajanju in izdaji Svetega pisma opravili izjemno delo; najprej akademiku prof. dr. Jožetu Krašovcu kot pobudniku in nosilcu projekta, celjskemu škofu in prof. dr. Maksimilijanu Matjažu ter vsem prevajalcem besedil, Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, lektorjem, oblikovalki, založbi Družina, ter Javni agenciji za knjigo RS in ustanovi Renovabis iz Nemčije, ki sta finančno podprli projekt. Hvala Slovenski Akademiji znanosti in umetnosti za možnost predstavitve. Hvala vsem današnjim govornikom in organizatorjem dogodka ter izvajalkam glasbenega programa. Hvala vsem, ki ste danes tu in imate radi Sveto pismo, ter iz njega črpate Božjo modrost in ste nosilci veselega sporočila evangelija ter prinašalci upanja današnjemu svetu.

Dogmatična konstitucija *Dei Verbum* (DV) II. vatikanskega cerkvenega zbora (1962–1965) poudarja, da je Božja beseda učinkovita opora Cerkvi ter moč in hrana za vernike. Beseda je »živa in učinkovita« (Heb 4,12). Koncilski očetje Božjo besedo postavljajo za najvišje pravilo vere; saj je ta navdihnjena od Boga in omogoča, da po besedah prerokov in apostolov zveni glas Svetega Duha (prim. DV 9, 21).

Sveto pismo je kraj srečanja med Bogom in človekom. Bog po Besedi svojemu ljudstvu razodeva svoje intimno življenje in načrt ljubezni do človeštva. Po branju Svetega pisma in poslušanju Besede nujno sledi naš odgovor. Med Bogom, ki govori po navdihnenih knjigah, in verujočim bralcem, ki poslušajo in se odziva, se vzpostavi dialog in molitveni pogovor.

Sveto pismo je nosilec univerzalnega sporočila za vse čase in za vsakega človeka. Božja beseda nas tam, kjer smo, okrepi, pokaže nam pot in nas opogumi za vztrajanje na poti dobrega.

Bog gre vsak dan mimo, poudarja papež Frančišek (prim. *Kateheza*, 27. januar 2021), *in v našo zemljo poseje seme*. Ali bo to seme vzklilo, je odvisno od nas, od našega srca in naše pripravljenosti. Z molitvijo se Božja beseda naseli v nas in mi se naselimo v njej.

»Vi ste sol zemlje. Če pa se sol pokvari, s čim naj se soli? Za nič drugega ni več, kakor da se vrže proč in jo ljudje pohodijo. Vi ste luč sveta. Mesto, ki stoji na gori, se ne more skriti. Svetilke tudi ne prižigajo in ne postavljajo pod mernik, temveč na svetilnik, da sveti vsem, ki so v hiši. Takó naj sveti vaša luč pred ljudmi, da bodo videli vaša dobra dela in slavili vašega Očeta, ki je v nebesih« (Mt 5,13-16).

Berimo Božjo besedo in k branju povabimo druge. Naj Beseda navdihuje naše namene in podpira delovanje, da bomo vsak na svojem področju sol in luč sveta.

TAJDA:

Toplo se zahvaljujem predsedniku Slovenske škofovske konference, msgr. dr. Andreju Sajetu, za njegove tehtne besede in misli.

Po pozdravnih nagovorih dveh gostiteljev te slovesne predstavite novega prevoda svetega pisma so pred nami nagovori predstavnikov treh najpomembnejših slovenskih akademskih ustanov, predsednika SAZU, akad. prof. dr. Petra Štiha; prorektorja Univerze v Ljubljani, prof. dr. Antona Ramšaka; in rektorja Univerze v Mariboru, prof. dr. Zdravka Kačiča.

Poleg dejstva, da je SAZU najvišja slovenska akademska ustanova, velja poudariti, da je v okviru te ustanove dozoreval koncept in priprava dveh komentiranih prevodov Svetega pisma. V letih 1991 do 1996 je Slovenska akademija znanosti in umetnosti spremljala končno redakcijo ekumenskega prevoda Svetega pisma, ki je dobil naziv »Slovenski standardni prevod«. Od leta 2006 pa je na različne načine spremljala in podpirala nastajanje novega prevoda Svetega pisma po jeruzalemski izdaji, ki je z izidom v končni obliki v eni knjigi postal uradni prevod za liturgične in študijske namene.

Obstaja torej še poseben razlog, da z zanimanjem prisluhnemo besedam predsednika SAZU, akad. prof. dr. PETRA ŠTIHA. Lepo vabljeni.

NAGOVOR akad. prof. dr. PETER ŠTIH, predsednik SAZU

Spoštovane gospe in gospodje, spoštovani visoki gostje,

V veliko zadovoljstvo mi je, da vas lahko na današnji predstavitvi novega komentiranega prevoda celotnega Svetega pisma, ki predstavlja obenem novi uradni prevod Katoliške cerkve v Sloveniji, pozdravim v imenu Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Moje zadovoljstvo je še toliko večje, ker je glavni urednik tega velikega in zahtevnega projekta akad. Jože Krašovec, dolgoletni član naše Akademije, ki po svojih najboljših močeh podpira tovrstne dejavnosti. Nazadnje smo pred desetimi dnevi podarili Knjižnici vojvodine Ane Amalije v Weimarju v Nemčiji izvod slovenskega dela Bible Slavice s faksimili in prepisi najstarejših slovenskih prevodov svetopisemskih besedil. Akad. Krašovec se s sodelavci že več kot štirideset let, to je od začetka priprav na leta 1996 objavljeni slovenski standardni (ekumenski) prevod Svetega pisma, posveča nelahki nalogi, kako na jezikovno in s tem tudi vsebinsko najbolj primeren in verodostojen način omogočiti slovenskemu bralcu, da se v maternem jeziku seznanj s knjigo vseh knjig v njeni najbolj izvorni obliki, prvotno ubesedeni v hebrejščini, aramejščini in grščini. Akademiku Krašovcu in vsem njegovim sodelavkam in sodelavcem se želim zato ob tem svečanem dogodku zahvaliti in čestitati za opravljeno monumentalno delo, moja zahvala pa gre tudi vsem institucijam, cerkvenim in državnim, ki so projekt podprle in omogočile njegov uspešen zaključek.

Prevod, ki je pred nami, je zrasel iz zelo plodne in skoraj 470 let dolge tradicije prevajanja Svetega pisma v slovenski jezik. Nazaj sega do Trubarjevega prevoda Matejevega evangelija

iz leta 1555, svoj prvi vrhunec pa je ta prevajalska dejavnost dosegla leta 1584 z Dalmatinovim prevodom celotnega Svetega pisma, s katerim je bil slovenski jezik povzdignjen na novo raven in je z istočasno Bohoričevo slovnico dosegel svojo dokončno potrditev kot knjiži jezik.

To so vse dobro znana dejstva in del kánona naše jezikovne, literarne in kulturne zgodovine. Veliko manj pa je poznano, lahko bi rekel skorajda neznano, da je slovanska krščanska terminologija, ki je temelj vsake svetopisemske prevajalske dejavnosti, začela nastajati že okrog sredine 8. stoletja prav v okviru slovenskega jezika, oziroma natančneje, v okviru jezika, iz katerega se je razvil slovenski jezik. Ti začetki slovanske krščanske terminologije so povezani s pokristjanjevanjem Karantancev. Bili so namreč prvo slovansko ljudstvo, ki je sprejelo »blagi Kristusov jarem in njegovo sladko breme«, kot se je ob naslonitvi na Kristusove besede v Matejevem evangeliju izrazil Anglos Alkuin, učeni svetovalec Karla Velikega, ko je poleti 796 začrtal smernice pokristjanjevanja v pravkar osvojeni Avariji, ki je zajelo tudi slovansko prebivalstvo vzhodno od Italije in v Panoniji.

Z začetkom pokristjanjevanja Karantancev se je za zahodno Cerkev odprlo polje delovanja, ki je bilo v marsičem novo in je imelo v veliki meri tako pionirski kot eksperimentalni značaj. Prvič v zgodovini je bilo treba v neki duhovno-kulturni akciji najvišjega nivoja premagati jezikovno pregrado med idiomi romanskega in germanskega jezika na eni ter slovanskega jezika na drugi strani. Cerkev je morala prvič v svojem razvoju začeti govoriti v slovanskem jeziku na vseh za sporazumevanje in pokristjanjevanje nujnih ravneh, segajočih od najbolj profanih do najbolj sublimnih izraznih oblik. Ob naslonitvi na leksiko karantanskih Slovanov so morali misijonarji na novo ustvariti krščansko terminologijo oznanjenja, s katero je bilo nagovorjenim sploh šele mogoče razložiti radikalno nove vsebine krščanske vere. Kajti potrebna je bila revolucija celotnega slovanskega predstavnega sveta, da sta bila Očenaš in Veroizpoved sploh lahko razumljena. Tu ni šlo samo za prevod temeljnih cerkvenih pojmov, ampak se je pojavila tudi potreba izraziti v slovanskem jeziku abstraktno teološko mišljenje z njegovo precizno pojmovno členitvijo. Pri tem niso imeli misijonarji v sosednjih in sorodnih slovanskih idiomih prav nobenih vzorov, na katere bi se lahko naslonili. Vsekakor izjemno težka naloga, ki pa je obrodila bogate plodove.

Vzpostavitev prve slovanske krščansko-cerkvene terminologije je bilo nekaj, kar je imelo daljnosežne učinke. Kar se je zgodilo v Karantaniji je nedvomno vplivalo na delo solunskih bratov Konstantina in Metoda, ko sta v 9. stoletju polagala temelje stari cerkveni slovščini in z njo oblikovala prvi slovanski knjižni jezik, ki je dolgoročno zaznamoval vzhodno in jugovzhodno evropsko krščanstvo in tamkajšnjo slovansko kulturo obenem. Ne samo v zgodovini Cerkve ali posameznih narodov, ampak tudi v zgodovini slovanske jezikovne zgodovine je predstavljal sprejem krščanstva pomemben, celo odločilen dogodek.

Spoštovane gospe in gospodje, pokristjanjevanju Karantancev je zato mogoče pripisati pomen evropskega ranga z epohalnim značajem. Z njim pa se je začela tudi prevajalska tradicija, v katero je bil z današnjo predstavitvijo položen novi prevod Svetega pisma.

Hvala lepa.

Peter Štih

TAJDA:

Hvala lepa predsedniku SAZU, akad. prof. dr. Petru Štihu za njegov nagovor.

Kot naslednjemu govorniku bomo predali besedo prorektorju Univerze v Ljubljani, ki je naša najstarejša, največja ter dolgo časa edina univerza. Večina sodelavcev pri prevajanju Svetega pisma je članov TEOF, ki je od leta 1992 ponovno članica Univerze v Ljubljani, in dober znak odličnega sodelovanja med Univerzo in TEOF je tudi navzočnost prorektorja UL za raziskovanje in razvoj, prof. dr. ANTONA RAMŠAKA, na današnji slovesnosti.

Spoštovani g. prorektor, prav lepo vabljeni k besedi.

NAGOVOR prof. dr. ANTON RAMŠAK, prorektor UL

Spoštovani!

Želja po spoznavanju skrivnosti stvarstva in smisla človekovega bivanja nas spremlja že od predantičnih časov, zato ne čudi, da je Sveto pismo ali »knjiga vseh knjig« najbolj prevajano delo v zgodovini človeštva. Sveto pismo je zapleteno, večplastno besedilo, polno simbolike in prisposodob, ki ga skozi zgodovino s pomočjo različnih prevodov vse bolj spoznavamo in razumemo. V *Pregovorih (Spravljivost in prepirljivost, 18,21)* Stare zaveze beremo: »Smrt in življenje sta v oblasti jezika, kdor ga rad uporablja, bo jedel njegov sad.« Vse od davnih časov dalje se človek zaveda dejstva, kako pomemben je jezik – ne samo da obvladuje življenje in smrt, temveč njegova izborna raba odpira tudi vrata v duhovnost in modrost.

Prevajanje ni zgolj enostavno prestavljanje iz enega jezika v drugi, temveč gre za raziskovanje in zapleten proces branja, razumevanja, interpretiranja ter poznavanja različnih področij, kot so kulturna dediščina, zgodovina, književnost, literarna recepcija, seveda je pomembno tudi znanje jezikov. Dober prevajalec se mora izkazati z odličnim jezikovnim znanjem prevodnega jezika. Morda se pri nobenem drugem besedilu kot prav pri prevajanju Svetega pisma tako jasno ne odstirajo vsi odtenki prevajanja kot večplastnega študijskega procesa oziroma kot *studia humanitatis*. Vseh nevarnosti interpretiranja ob prevajanju so se zavedali tudi na Tridentinskem koncilu v 16. stoletju, ko so *Vulgato*, latinski prevod Svetega pisma s konca 4. stoletja, uradno ponovno razglasili za avtentičen prevod.

Danes so daleč za nami časi samo enega uradnega prevoda Svetega pisma. Pred nami je najnovejši slovenski prevod z bogatimi komentarji, pojasnili in referencami, ki nikakor ne negira prejšnjega komentiranega prevoda, temveč ga pomenljivo dopolnjuje in bogati. V imenu Univerze v Ljubljani iskreno čestitam vsem sodelavcem, še posebej akademiku prof. dr. Jožetu Krašovcu, za monumentalno raziskovalno delo, s katerim ste neprecenljivo prispevali k oplemenitju slovenskega kulturnega, intelektualnega in verskega prostora.

prof. dr. Anton Ramšak, prorektor za raziskovanje
Fakulteta za matematiko in fiziko
Univerza v Ljubljani

TAJDA:

Hvala prorektorju UL, prof. dr. Antonu Ramšaku, zanimivo je bilo prisluhniti vašim besedam.

Z veseljem pa med nami pozdravljam tudi prof. dr. ZDRAVKA KAČIČA, rektorja Univerze v Mariboru, ki pomenljivo in celovito pokriva nacionalni prostor vzhodne Slovenije. Njegov nastop danes tukaj pred nami ima torej simbolni pomen, še zlasti zato, ker oddelek TEOF deluje v Mariboru in na različnih področjih odlično sodeluje z UM.

Spoštovani prof. dr. ZDRAVKO KAČIČ, lepo vabljeni, da nam spregovorite.

NAGOVOR prof. dr. ZDRAVKO KAČIČ, rektor UM

Spoštovani

- msgr. dr. Andrej Saje, predsednik Slovenske škofovske konference
- akad. prof. dr. Peter Štih, predsednik SAZU
- prof. dr. Gregor Majdič, rektor UL,
- prof. dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU,
- prof. dr. Janez Vodičar, dekan Teološke fakultete,
- g. Tone Rode, direktor Družine,
- strokovnjaki prevajalci na čelu z glavnim urednikom akad. prof. dr. Jožetom Krašovcem in članom prevajalske skupine celjskim škofom izr. prof. dr. Maksimiljanom Matjažem,
- cenjeni gostje, gospe in gospodje!

V veselje in čast mi je, da lahko nagovorim ta slavnostni zbor ob zaključku zgodovinskega večletnega projekta prve izdaje novega prevoda Svetega pisma iz izvirnih jezikov, po vzoru slavne Jeruzalemske biblije, z vključenimi bogatimi uvodi, opombami in dodatki, ki dodatno pojasnjujejo besedilo.

Če je francoski pesnik, romanopisec in dramatik Victor Hugo z mislijo: »Knjiga je v celoti pot od zlega k dobremu, od krivice k pravici, od napačnega k resničnemu, od noči k dnevnu«, prisodil takšen globlji pomen knjigi na splošno, potem to še toliko bolj velja za »knjigo vseh knjig«, za Sveto pismo, ki velja za najbolj razširjeno in kulturno-duhovno najvplivnejšo knjigo vseh časov. Eden največjih svetovnih mojstrov pisane besede ruski pisatelj Fjodor Mihajlovič Dostojevski je v svojem zadnjem romanu Bratje Karamazovi v usta starca Zosime položil naslednje globoke misli: »Ljubi Bog, kakšna knjiga je to in kakšen poduk! Kakšna knjiga je Sveto pismo, kakšen čudež in kakšna moč sta z njo dana človeku! To je prava slika sveta in človeka in človeških značajev, in vse je imenovano in pokazano za vse večne čase. In koliko skrivnosti je tukaj razrešenih in razodetih!«

Prevodi Svetega pisma v evropski kulturi od antike do danes pomenijo temelj razvoja jezika, kulture in duhovnosti. Prav Sveto pismo je pri večini krščanskih narodov, kamor se prištevamo tudi Slovenci, prva knjiga, ki je bila napisana v narodnem jeziku, zato prevod Svetega pisma pomeni obenem začetek jezika in pismenstva sploh.

Izjemno bogata zgodovina prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture sicer sega celo že v 9. stoletje, ko sta prvi prevod v staro cerkveno slovanščino naredila Grka, brata svetnika Ciril in Metod, potem ko ju je iz Soluna na Moravsko povabil knez Rastislav.

Letos pa mineva 440 let, ko je bila leta 1584 čez severno mejo tedanje dežele Kranjske v sodih pretihotapljena na Nemškem tiskana protestantska Biblija. Šlo je za prvi celotni prevod Svetega pisma v slovenščino. Pa ne samo v slovenščino. Ta prevod, delo Jurija Dalmatina, je namreč prvi celotni prevod Svetega pisma v kakega izmed modernih slovanskih jezikov sploh.

Sveto pismo je že pred Dalmatinom začel prevajati najpomembnejši slovenski protestant Primož Trubar. Na visoko kakovost njegovega prevajanja kaže ocena prevajalca Janka Modra, da je Trubar »klasič slovenskega prevajalstva«. Literarni kritik akad. prof. dr. Jože Pogačnik, nekdanji dekan Pedagoške fakultete UM, je o Trubarju zapisal, da je »utemeljil slovensko narodno enoto, ugotovil temeljne prvine slovenske duhovne identitete, dal osnove za razvoj slovenske književne ustvarjalnosti in promoviral slovenski koncept kulture«.

Tudi vsi poznejši prevodi so bili prav tako velikega pomena za razvoj jezika, religioznosti, literature in narodne zavesti, pa tudi za splošni razvoj družbe. Enako velja za najnovejši že osmi

prevod, ki je plod skoraj dvajsetletnega trdega dela strokovnjakov in predstavlja pomembno pridobitev za slovensko kulturo in znanost, ki je univerzalna. Znanost v tem kontekstu razumemo kot preprosto stremljenje k znanju, preučevanje tega, kar vemo, in iskanje, da bi vedeli več. Zato vse znanstveno preučevanje nujno temelji na prepričanju, da obstajajo objektivne resničnosti v svetu in da lahko te resničnosti odkrijemo in dokažemo. Tudi s tega vidika je Sveto pismo vselej bilo in ostaja aktualno, saj »prinaša najbolj celostno, najbolj univerzalno pojmovanje celotne resničnosti v širino in globino«, kot pravi vodja projekta novega prevoda akad. prof. dr. Jože Krašovec.

Spoštovani,

prvo celotno izdajo novega prevoda Svetega pisma želim označiti kot monumentalno delo ter mu podati oceno »Odlično!« in sicer v takšnem pomenu, kot je to izrazil modrec klasične Grčije Aristotel: »Odličnost ni nikoli naključje. Vedno je rezultat velikega namena, iskrenega truda in inteligentne izvedbe. Predstavlja pametno izbiro mnogih alternativ«.

Hvala. Zdravko Kačič

TAJDA:

Zahvaljujem se tudi prof. dr. Zdravku Kačiču, rektorju Univerze v Mariboru, ki je s svojim nagovorom pridal pomen in celovitost naše slovesnosti, pomembne za celoten slovenski prostor.

Študij Svetega pisma je matično področje Teološke fakultete, zato ima ta fakulteta tudi ustrezne strokovnjake za prevajanje Svetega pisma, in je prek svojih profesorjev članov prevajalske ekipe, sodelovala kot partner v projektu.

TEOF ima svoje korenine v srednjeveških samostanskih in katedralnih sholah ter najodličnejše mesto na prvih univerzah, in je tudi na Univerzi v Ljubljani ena od petih ustanovnih fakultet. S ponovno vključitvijo Teološke fakultete Univerze v Ljubljani kmalu po osamosvojitvi Slovenije, je delovanje Teološke fakultete v akademski sferi precej olajšano.

V imenu Teološke fakultete nam bo zdaj spregovoril njen dekan prof. dr. JANEZ VODIČAR.

NAGOVOR prof. dr. JANEZ VODIČAR, dekan TEOF

Spoštovani! Sem vesel, da smem v imenu Teološke fakultete pozdraviti vse navzoče. Teološka fakulteta je tista, ki najbolj povezuje celoten proces nastajanja tega prevoda. Rad bi se zahvalil akad. prof. dr. Jožetu Krašovcu, ki je vodil projekt. Vodil ga je tako strokovno, duhovno in motivacijsko. Predvsem pa je pomembno in bi se rad tu zahvalil, da vedno pričuje svoje navdušenje nad Božjo besedo. Že kot študentje smo ob njemu dobili veselje nad branjem in razumevanjem Svetega pisma. Če zato vzamemo kot izhodišče, da je vsak prevod že interpretacija, potem nas na Teološki fakulteti čaka ob novem prevodu še več dela. Razumeti, umestiti in prenesti moramo na novo usmerjeno branje Svetega pisma. Kot ste ob prevajanju morali iskati nove možnosti, moramo sedaj to razumeti in ob študiju umestiti v vsa področja teologije. Verjamem, da smo ob vašem zgledu in strokovnosti zmožni tudi tega. Samo prevod, ki bo stopil v življenje vsem, bo dosegel svoj pravi namen. K temu nas zavezuje poslanstvo Cerkve in naloga znanosti in verjamem, da smo na fakulteti ta izziv že vzeli za svoje poslanstvo. Še enkrat hvala za vse delo in spodbude, ki nam jih daje ta novi prevod.

TAJDA:

Lepa hvala dekanu TEOF UL, prof. dr. Janezu Vodičarju.

Izdajatelj novega prevoda Svetega pisma je založba Družina, ki deluje pod lastništvom in pokroviteljstvom Slovenske škofovske konference in je za ta prevod od nje dobila mandat za sodelovanje v nastajanju in izdaji novega prevoda Svetega pisma po »Jeruzalemski izdaji«, katere izid obeležujemo z današnjo slovesnostjo.

V imenu Založbe Družina nas bo zdaj nagovoril njen direktor, g. TONE RODE, prav prijazno vabljeni.

NAGOVOR g. TONE RODE, direktor Družine

Direktor in glavni urednik založbe Družina, Tone Rode, je z navdušenjem pozdravil izid novega prevoda ter se zahvalil za izredno dobro sodelovanje vseh udeležencev pri tako zahtevnem in dolgoročnem projektu. Opozoril je tudi na dragocen prispevek manj vidnih sodelavcev in podpornikov projekta, različnih tehničnih in podpornih služb. Povedal je, da je bila »naloga založbe samo ta, da smo omogočili financiranje tiskanih projektov, administrativno, distribucijsko, promocijsko in prodajno podporo ter tehnološko in tehnično kakovost tiskane izdaje. V prihodnje pa je naša vloga ta, da zagotovimo čim širšo dostopnost in raznoliko prisotnost v celotnem slovenskem prostoru. Zato bi danes tudi rad oznanil, da je že v polni pripravi spletna različica tega prevoda, kjer bo možno brezplačno dostopati do celotnega besedila.

TAJDA:

Hvala lepa g. Tonetu Rodetu, ki je s svojimi mislimi pospremil izid novega prevoda Svetega pisma v slovenskem jeziku.

In zdaj je tudi primeren trenutek, da se nas na svoj pretanjen način spet dotakne glasba. Petje in glasba, ki ju bomo slišali danes, sta globoko zakoreninjena v naši verski tradiciji, v Svetem pismu. Tako v Stari kot v Novi zavezi, sta petje in glasba ključna elementa verskega izražanja in čaščenja, saj tudi apostol Pavel spodbuja vernike, naj se med seboj nagovarjajo s psalmi, hvalnicami in duhovnimi pesmimi. Našo slovesnost bosta s petjem ob spremljavi na citre z izbranimi deli duhovne glasbe ponovno obogatili citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ, pa naj vam ju na kratko predstavim.

Tanja Zajc Zupan je ena najboljših in najbolj priljubljenih citrark pri nas, njeno prefinjeno in emotivno igranje seže v srce vsakomur. Skozi leta je izoblikovala svoj prepoznaven in edinstven zven, – citre je Sloveniji predstavila kot moderen instrument raznovrstnih razsežnosti ter v naš prostor vnesla svežino s poustvarjanjem velikih svetovnih uspešnic vseh časov. Na citrah si je omislila in namestila tudi dodatno »Tanjino struno«, ki ji omogoča večji tonski razpon. Letos praznuje 30 let glasbene kariere, obletnico pa je z gala koncertom s Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija in gosti proslavila lani v Cankarjevem domu.

Irena Avsenik Nabergoj je profesorica na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in znanstvena svetnica na ZRC Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Glasba je sestavni del njenega življenja že od otroštva, ko je najprej igrala in kot dijakinja tudi poučevala violino na Glasbeni šoli na Jesenicah, pozneje pa se je posvečala zlasti petju in pela v številnih pevskih zborih, več let tudi v poklicnem Slovenskem komornem zboru. Ob dolgoletnem študiju solopetja pri priznanih opernih pevcih je pogosto nastopala tudi kot solistka ob spremljavi orgel, prečne flavte ali manjših orkestrskih zasedb. Trenutno kot sopranistka

sodeluje v zboru Glasbene matice v izvajanju Bachovega »Janezovega pasijona« konec tega tedna v Cankarjevem domu.

Slišali bomo priredbo latinske molitve »Ave Maria«, ki je bila prvotno objavljena leta 1853 kot »Meditation sur le Premier Prelude de S. Bach« in vsebuje melodijo francoskega romantičnega skladatelja Charlesa Gounoda, ki jo je prekril z le malo spremenjeno različico Preludija Johanna Sebastiana Bacha št. 1 v C-duru.

Citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ!

GLASBENA TOČKA 2, citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ, »Ave Maria«

TAJDA:

Hvala lepa citrarki Tanji Zajc Zupan in sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za to čudovito izvedbo Ave Marie!

V osrednjem delu programa bosta podrobnosti tega zgodovinskega projekta predstavila akad. prof. dr. Jože Krašovec, glavni urednik, ter izr. prof. dr. Maksimilijan Matjaž, celjski škof in član prevajalske skupine.

Vsebina pozdravnih nagovorov pomenljivo razkriva predvsem duhovno in intelektualno okolje in okoliščine nastanka novega uradnega prevoda Svetega pisma. Prevajalci in drugi sodelavci so desetletja ob izzivih velikega obsega gradiva komentiranega prevoda Svetega pisma ob izvirnih besedilih, slovnica, slovarjih in komentarjih sami dozorevali za poznavalce in pričevalce za edinstvo med njimi.

Akad. Jože Krašovec je v vlogi pobudnika, prevajalca in urednika moral sprejeti pomembne odločitve, ki jih zahteva najnovejše stanje svetopisemske tekstne in literarne kritike, hermenevtike in onomastike. Za izpolnitev te naloge se je leta pripravljajal na elitnih tujih univerzah. Kot profesor na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in kot član Slovenske ter Evropske akademije znanosti in umetnosti je z izvirnimi raziskovalnimi študijami, ki jih je objavljajal doma in v tujini, domači in tuji strokovni javnosti odprl v pogled v duhovni svet onkraj večpomenskih besed, besednih zvez, metafor, stavkov in literarne forme Svetega pisma v ozadje rasti knjige knjig od pred-hebrejske antike do sodobnosti. Ker je v svojem raziskovalnem delu največ pozornosti posvečal knjigi Psalmov, kot svoj najljubši odlomek iz prevoda Svetega pisma navaja Psalm 131, ki se glasi:

Gospod, moje srce ni prevzetno,
moje oči se ne povzdigujejo.

Ne poganjam se za velikimi deli,
niti za čudovitimi dejanji, ki so zame previsoka.

Nasprotno, potešil in umiril sem svojo dušo
kakor otrok v naročju svoje matere,
kakor otrok je v meni moja duša.

Akademika Krašovca vabim, da nam kot urednik novega prevoda Svetega pisma posreduje najpomembnejša spoznanja iz postopka prevajanja in komentiranja Svetega pisma v

zgodovinskem, kulturnem in duhovnem kontekstu njegovega nastajanja in prevajanja v razne jezike.

NAGOVOR akad. prof. dr. JOŽE KRAŠOVEC, glavni urednik

Viri in značilnosti novega komentiranega prevoda svetega pisma (Jeruzalemska izdaja 2024)

V letih od 1981 do 1996 smo pod mojim vodstvom pripravili novi komentirani ekumenski prevod Svetega pisma (SSP: Slovenski standardni prevod) po vzoru francoskega ekumenskega prevoda Svetega pisma (TOB). S tem smo nadomestili prvo slovensko ekumensko izdajo iz leta 1974, ki jo je Britanska biblična družba ponatiskovala desetletja brez uvodov, opomb in seznama referenc. Slovenska javnost je zato tako rekoč zahtevala nov, bogato komentiran prevod Svetega pisma. Ko sem končal specialistični študij v tujini in sem začel predavati na Teološki fakulteti, me je ugleden župnik velike mestne župnije presenetil s pozivom: »Pripravite nov prevod Svetega pisma z uvodi in opombami, sicer bo vse hudič vzela.« Ta poziv izraža preprosto dejstvo, da v Sloveniji nimamo kopice bibličnih komentarjev kot drugi večji narodi, zato je izdaja Svetega pisma s komentarji za večino ljudi edini uporabni priročnik.

V obdobju od leta 1980 do leta 2024 sta pri nas nastala kar dva prevoda, ki sta bogato komentirana. Potek priprave komentiranega ekumenskega prevoda (SSP) je obširno dokumentiran v moji monografiji *Med izvornikom in prevodi* (2001). V letih od 2006 do 2024 smo zelo skrbno pripravljali novi komentirani prevod po vzoru francoske *La Bible de Jérusalem* z mandatom Slovenske škofovske konference. Tako smo po desetletjih pričakovanja dobili končno verzijo uradnega prevoda Svetega pisma, ki bo osnova za liturgične priročnike in študijske namene. Ta prevod lahko imenujemo »literarni prevod« iz izvornih jezikov. Uvode, opombe, obsežne sezname referenc in bogate dodatke smo prevzeli iz francoske *La Bible de Jérusalem*, ki ima drugačen koncept komentiranja prevoda, kakor francoski ekumenski prevod (TOB). Če francoski ekumenski prevod daje prednost »stvarnim« opombam, *La Bible de Jérusalem* daje prednost temeljnim teološkim premislekom klasikov naše kulture od antike do danes. Naš novi, uradni prevod Svetega pisma kljub temu ne ukinja prejšnjega, ekumenskega, ampak ga v vseh bistvenih postavkah dopolnjuje. To je končno razvidno že iz dejstva, da so v obeh francoskih tipih komentiranega prevoda v veliki meri sodelovali isti strokovnjaki iz celotnega francoskega govornega področja po svetu.

Podobno kot Francija in veliko drugih držav ima zdaj Slovenija dva komentirana prevoda, ki se v veliko pogledih dopolnjujeta in tako bogatita naš verski in kulturni prostor. S tem smo dobili izvedbo dveh paradigem prevajanja in komentiranja Svetega pisma, ki sta značilni za celotno zgodovino judovstva in krščanstva od antike do danes. Ekumenski prevod v slovenskem in v srednje-evropskem prostoru v marsičem spominja na Luthrovo nemško individualistično ideološko izročilo, osredotočeno na doktrino o opravičenju in na postavko *sola scriptura*, novi uradni prevod pa z izrazitim in celostnim obratom k virom (*ad fontes*) izvirnega svetopisemskega besedila in izredno bogate in ustvarjalne razlage Svetega pisma pri cerkvenih očetih uveljavlja vsestransko univerzalno, torej katoliško razsežnost iskanja edinosti z odprtim vrednotenjem vseh, torej ne selektivno izbranih virov bogate zapuščine judovstva in krščanstva. To velja tako za prevajanje in razlaganje besedišča, metafor, simbolov, sloga in retorike kot za dediščino kulture in splošne znanosti. V bogati družbi drugih evropskih prevodov ta prevod v bistvenih postavkah sledi zgledu literarne tradicije angleške *King James Version*, ki že 400 let po vsem svetu deluje kot najmočnejša gonilna sila razvoja jezika, literature, drugih umetnosti in znanosti.

V predgovoru in v glavnem uvodu naš novi prevod Svetega pisma nudi izčrpne podatke o okoliščinah, o postopku nastajanja in o značilnostih tega obsežnega in zahtevnega dela. Med dve leti trajajočim delom sklepne usklajevalne redakcije pa se je ponudila še priložnost, da sem pripravil knjižico z naslovom *Okoliščine nastanka in značilnosti celotnih slovenskih prevodov svetega pisma*. Povod za to je pred dvema letoma dala prof. dr. Nike Kocijančič z vabilom v okviru Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, da za monografijo *Zgodovina slovenskega literarnega prevoda* (2023) napišem prispevek o prevodih Svetega pisma v obdobju po reformaciji (Krašovec 2023, 109–127). Univerza v Ljubljani je novembra leta 2023 vsem avtorjem monografije *Zgodovina slovenskega literarnega prevajanja* dodelila priznanje »za najodličnejši raziskovalni dosežek Univerze v Ljubljani v letu 2023«.

Po vseh dosedanjih objavah o okoliščinah priprave in o značilnostih vseh sedmih celotnih slovenskih prevodov Svetega pisma se zdi smiselno, da v tej strokovni predstavitvi temeljne podatke, ki so navedeni v predgovoru in v glavnem uvodu same izdaje novega prevoda Svetega pisma, dopolnim z ugotovitvami, ki se bolj redko pojavljajo v izdajah prevodov Svetega pisma. Osredotočil se bom na predstavitev izvornih osnov našega prevoda v več kakor tisočletni zgodovini nastajanja Svetega pisma in v več kakor dvatisočletni zgodovini prevajanja Svetega pisma v razne jezike.

Na začetku vsakega projekta prevoda Svetega pisma morajo prevajalci in drugi sodelavci razrešiti vprašanje, na katere vire se bodo oprli. Danes je samoumevno, da ne prevajamo iz prevoda, kot sta grški prevod Stare zaveze (Septuaginta) iz sklepnega obdobja Stare zaveze, ali iz latinske Vulgate iz konca četrtega stoletja, ampak iz izvornih jezikov: Staro zavezo torej iz hebrejščine, aramejščine in grščine, Novo zavezo iz grščine. Zaradi vračanja k virom (*ad fontes*) pa morajo vsi prevajalci toliko bolj upoštevati vsaj tri med seboj povezane okoliščine. Prvič, povečan obseg in pomen znanosti tekstne kritike, ki poleg izvornika vključuje starejše prevode Svetega pisma. Drugič, pričakovanje bralcev potencialnega prevoda Svetega pisma, da bo prevod ustrezal najvišjim standardom visoko razvite literarne ravni prevodnega jezika, skupaj z vso dediščino zgodovine literarne kritike. Tretjič, judovska in krščanska doktrina, da izvorno besedilo Svetega pisma ni nastalo kot »privatno« ustvarjalno delo, temveč po posebnem navdihu kot Božja beseda.

Preroki so se najbolj brezpogojno sledili notranjemu imperativu, da ne smejo zapisati niti črke v svojem imenu, temveč samo to, kar so prejeli po navdihu od Boga. Posledica tega njihovega prepričanja je, da tako v judovstvu kot v krščanstvu Sveto pismo velja kot »knjiga knjig«, ki je v vsebinskem in oblikovnem pogledu nedotakljiva in nespremenljiva. Zato prevodi Svetega pisma za potrebe skupnosti nikoli niso veljali kot privatno delo predrznih posameznikov, temveč kot privilegij posebnega poslanstva, ki ga izbrani prevajalci prejmejo od skupnosti verujočih skupaj z neprimerljivo moralno odgovornostjo. S to zavestjo so prevajalci doslej celotno Sveto pismo prevedli v 736 jezikov, Novo zavezo v dodatnih 1,658 jezikov, manjše dele Svetega pisma pa še v dodatnih 1,264 jezikov (Wycliffe Global Alliance).

1. Meje pluralizma v pristopih v prevajanju Svetega pisma

Cilj prevoda Svetega pisma je ustvariti besedilo v drugem jeziku približno v enakem slogu kot je slog izvornika. Ko razpravljamo o pristopih v prevajanju, upoštevamo dejstvo, da so različne svetopisemske knjige bile napisane kot rokopisi, ki so bili večkrat prepisani in vključeni v večje literarne enote. Rokopisi začetnih odlomkov se vsaj v celoti niso ohranili, obstaja pa na tisoče izvodov prepisov večjih ali manjših delov Stare in Nove zaveze. Ko so iz prvotnih odlomkov nastale knjige raznih literarnih vrst in zvrsti, so jih prevedli v jezike, kot

so grščina (tj. grški prevodi hebrejske in aramejske Stare zaveze), aramejščina, sirščina, koptščina, armenščina, etiopščina, latinščina itd. Vsak od teh antičnih prevodov nam je danes na voljo v številnih rokopisih. Strokovnjaki tekstne kritike so vse svetopisemske rokopise zbirali in preučevali več sto let in najpomembnejše izsledke vključili v tekstnokritični aparat sodobnih izdaj hebrejske, aramejske in grške Stare zaveze ter grške Nove zaveze. Najsodobnejše tekstnokritične izdaje izvirnika uporabljajo vsi sodobni prevajalci Svetega pisma po svetu. Za Staro zavezo uporabljamo *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (BHS; 1997), ki je sodobna naslednica izvirne *Biblia Hebraica*, ki jo je uredil Rudolf Kittel (1906). Za Novo zavezo uporabljamo 28. izdajo *Novum Testamentum Graece* (2012), ki sta jo prvotno uredila Eberhard in Erwin Nestle (1898), v zadnjem času pa Barbara in Kurt Aland in drugi.

V okviru judovstva in krščanstva se je v obdobju od antike do moderne dobe nabralo na tisoče rokopisov Svetega pisma, med katerimi mrtvomorski (kumranski) rokopisi Stare zaveze iz obdobja pred Kristusom zavzemajo posebno neprecenljivo vrednost, ker so se po uničenju kumranske skupnosti s strani Rimljanov leta 72 nepričakovano ohranili pod peskom v votlinah na obrežju Mrtvega morja. V današnji kritični dobi je tekstna kritika pripomogla k temu, da imamo na celotni naši obli na voljo zanesljive izdaje izvirnega besedila Svetega pisma za vse potrebe prevajanja in preučevanja. Že v antiki pa so pooblaščen strokovnjaki poskrbeli za to, da so posebno vplivni prevodi Svetega pisma na globalni in regionalni ravni postali del zgodovine tekstne kritike Svetega pisma. Ko gre za razlike v besedilih na jezikovni ravni med izvirnikom in starejšimi prevodi, je razumljivo, da prevajalec tehta med razlogi za eno ali drugo različico. Ker z moralno nujnostjo o tem tehtajo strokovnjaki skozi stoletja, so nastale tradicije pogledov o večji ali manjši zanesljivosti v sprejemanju različic. Ugotovitve strokovnjakov tekstne kritike so postale prvo gradivo za opombe na robu ali pod črto v postopkih prevajanja Svetega pisma. Z razvojem knjižnih jezikov v moderni dobi se je zaostriło teoretično vprašanje o kriterijih ustreznega prevajanja Svetega pisma. Vsaj tako pomembna kot tekstnokritična in splošna jezikovna vprašanja so postala vprašanja literarne kakovosti prevoda, torej vprašanje razmerja med vsebino in obliko besedila v izvirniku in v prevodih. Kolikor bolj pa se je »knjiga knjig« širila po novih kontinentih, toliko bolj nepregledno je v svetovnih jezikih postalo število strokovnih in znanstvenih študij na področju biblične tekstne in literarne kritike.

V diskurzu o prevajanju je govor o pomenu besed, besednih zvez in stavkov v ožjem in širšem kontekstu besedil. Na ravni besedišča je veliko govora o osnovnem pomenu posameznih besed, o večpomenskosti besed, ki izražajo duhovne pomenske odtenke, ter o vlogi besednih zvez, stavkov in odstavkov. Vsaka beseda v stavku prispeva k pomenu. Prevesti želimo pomen sporočila kot celote, ne le besed v izolaciji. Prevajalci morajo upoštevati številne načine interakcije besednih pomenov, ko se pojavijo v diskurzu. Človekova sposobnost dojemanja resničnosti v razponu od najbolj materialnih do najbolj duhovnih vidikov resničnosti ima za posledico, da je veliko besed in metafor večpomenskih.

V prevajanju in v interpretaciji je pomembno upoštevati razliko med raznimi žanri besedil v prozi in poeziji. Med literarnimi sredstvi izražanja sporočila igrajo pomembno vlogo metafore in simboli. Dober prevod mora ohraniti metafore in jih torej ne sme spreminjati v abstraktne pojme. Vesten prevajalec se izogiba preoblikovanju vsebine v popolnoma drugačno obliko, ki bi lahko posredovala nekaj, kar je blizu osnovnemu pomenu, vendar bi izgubila veliko drugih dejavnikov, ki prenašajo pomen. Številne razsežnosti prispevajo k celotnemu pomenu in teksturi njenega sporočila. Toda stilisti, študenti književnosti, analitiki diskurza in drugi strokovnjaki lahko vidijo več, kakor nakazuje osnovni pomen besede, besedne zveze in stavki. S svojim čutom za skladnost potrjujejo, kar preučevalci Svetega pisma instinktivno vedo že stoletja.

2. Prvi grški prevod Svetega pisma (Septuaginta)

V zgodnji in pozni antiki ter na začetku novega veka so nastali prevodi izjemnega duhovnega in kulturnega vpliva, ki so postali del velike dediščine, ki jih mora vsak prevajalec Svetega pisma poznati in po presoji upoštevati kot vir ali model. V zadnjih stoletjih pred Kristusom je 70 judovskih strokovnjakov v helenistični Aleksandriji v Egiptu pripravilo grški prevod Stare zaveze, ki je zaradi izredne razširjenosti grščine postal najvplivnejši antični prevod Svetega pisma. Naslov Septuaginta pa označuje celotno skupino 70 prevajalcev.

Prvi grški prevodi so nastali v Egiptu že v prvi polovici 3. stoletja pred Kristusom, če ne že prej. Vzporedno so v Palestini in v Babiloniji morda nastali aramejski prevodi odlomkov Svetega pisma Stare zaveze za liturgično rabo v sinagogah, vendar tega ni mogoče zanesljivo dokazati. Kaže, da je grški prevod, imenovan Septuaginta, najstarejši prevod sploh, vsekakor prvi pisni prevod Svetega pisma. Prevajalci v grščino, ki sodi med indoevropske jezike, so se spopadali z veliko večjimi problemi kakor prevajalci v aramejščino, ki se uvršča v isto severozahodno semitsko jezikovno skupino. Pri prevajanju so morali preseči razlike med dvema jezikovnima sistemoma in razlike med dvema kulturama oz. religijama.

Položaj avtorjev Septuaginte je bil v dveh pogledih edinstven: prvič, prevajanja so se lotili brez modelov prevodov Svetega pisma, kajti v tretjem stoletju pred Kristusom še ni bilo prevodov tujih besedil v grščino; drugič, prevajali so iz semitskega jezika, ki je po svoji jezikovni in miselni zgradbi precej drugačen od indoevropske grščine. Zaradi te temeljne razlike je bilo pogosto težko najti ustreznice v besedah in besednih zvezah.

Kljub heterogenosti Septuaginte je treba poudariti, da prevod na splošno odraža prizadevanje za zvestobo izvorniku glede vsebine in oblike. Prevajalci so prevod približali izvorniku in ne nasprotno. Pogosto so prevajali povsem dobesedno in žrtvovali grške idiome, ohranili so hebrejsko zgradbo, ritem in slog stavkov. Eden izmed dokazov za težnjo po zvestobi izvorniku je praksa prevzemanja hebrejskih besed in osebnih imen, ki jih niso znali ustrezno prevesti. Nekateri prevajalci Septuaginte so bili pri izbiri besed in besednih zvez dosledni in so prevajali stereotipno.

3. Hieronimov latinski prevod Svetega pisma (Vulgata)

Od avtoritet kot je sv. Avguštin, imamo podatek, da je v 4. stoletju že obstajalo nepregledno število prevodov Svetega pisma v latinščino. Prvi latinski prevodi Svetega pisma so bili precej dobesedni. Zanje je na splošno značilno, da so bolj ali manj dobesedna replika aleksandrijskega grškega prevoda (Septuaginta). Nastajali so v različnih krajih, v različnih časovnih obdobjih in so delo različnih avtorjev, zato so zelo raznovrstni, a na splošno so bolj zvesti hebrejskemu izvorniku kakor grška Septuaginta. Da bi dosegel eno, avtorizirano besedilo, ki bi veljalo za celotno Cerkev, je papež Damaz I. pooblastil Hieronima, da pripravi eno zanesljivo latinsko verzijo prevoda.

Evzebij Sofronij Hieronim, splošno znan kot Hieronim (340–420), je za Novo zavezo na podlagi grških rokopisov, ki so mu bili na voljo, popravil eno od že splošno uporabljenih starih latinskih različic. Za Staro zavezo je naredil nov prevod neposredno iz hebrejščine. Primerjava zgodnjih rokopisov Vulgate z rokopisi stare latinske Nove zaveze kaže, da si je Hieronim večinoma prizadeval izboljšati natančnost prevoda tako, da ga je naredil še bolj dobesednega. Hieronimova različica Stare zaveze je nekoliko manj dobesedna kot njegova revizija Nove zaveze, vendar ni nič manj dobesedna kot stare latinske različice Stare zaveze ali grška različica Septuaginte, na kateri so temeljili stari latinski prevodi. Po desetletjih

dela je tako nastala Vulgata, ki je zaradi izredne razširjenosti latinščine od antike do danes postal drugi najvplivnejši antični prevod Svetega pisma.

Iz Hieronimovih predgovorov k prevodom svetopisemskih knjig, iz številnih pisem in drugih del lahko razberemo, da je bil Hieronim zelo izobražen v klasični literaturi, literarni kritiki in retoriki. Svoje retorične sposobnosti in znanje je pogosto praktično preizkusil v pisanju pisem in drugih del. Ko je začel prevajati Sveto pismo in pisati komentarje, je nujno prišel v precep. Zavedal se je, da resnica Svetega pisma daleč presega vse poganske ideale in vzore, zato je namesto klasične retorike začel poudarjati preprostost izraza in točnost v prevajanju. Kljub temu se klasičnim literarnim in retoričnim vzorom ni mogel odreči. Pri prevajanju Svetega pisma je ubiral srednjo pot med strogo dobesednostjo in parafraziranjem, ker je čutil, da je poseben pomen vsakega posameznega besedila in melodiko poetičnih besedil v dobrem prevodu mogoče ohraniti. Izredna volja po nenehnem izpopolnjevanju znanja, dolga doba prevajanja Svetega pisma, različno stanje predlog in že obstoječih latinskih prevodov, kronična preobremenjenost, obdobja bolezní in še marsikaj pojasnijo, zakaj so prevodi posameznih knjig zelo različni glede točnosti in skladnosti z izvirnikom.

Pri prevajanju Nove zaveze Hieronim očitno ni imel večjih težav. Izvirno besedilo je na splošno zelo jasno, dokaj dobro pa je bilo prevedeno že v prejšnjih latinskih prevodih. Razlog revizije je bila želja, da se namesto številnih različnih prevodov doseže en sam avtoriziran prevod. Veliko večji izziv je bil pri prevajanju Stare zaveze. Tu se je Hieronim moral soočiti s hebrejskim izvirnikom in številnimi grškimi prevodi, predvsem Septuaginto. Razlike med prevodi so ga prepričale, da je treba iti k izvirom (*ad fontes*), torej k hebrejski resnici (*Hebraica veritas*). Vendar se je tu moral soočiti ne samo z jezikom in zelo zahtevnimi pesniškimi literarnimi žanri in oblikami, temveč tudi z neštetimi tekstnokritičnimi problemi.

Toda prav njegovo načelo *Hebraica veritas* je razlog, da imamo v Vulgati prevod, ki na splošno dobro odslíkava hebrejsko jezikovno in literarno strukturo, čeprav so glede točnosti prevoda med knjigami velike razlike. Zaradi tega načelno nikoli ni bila sporna praksa, da so se kasneje prevajalci Svetega pisma praviloma naslanjali na Vulgato, dokler ni v novejšem času popolnoma prevladalo načelo *Hebraica veritas*. Prek Vulgate je hebrejski svet vere, vrednot, jezika in literarnih oblik prišel v širni svet rimskega cesarstva, pozneje v vso Evropo in končno z evropskimi verskimi, kulturnimi in znanstvenimi misijami v ves svet.

4. *La Bible of Jérusalem* in naš prevod Svetega pisma (Jeruzalemska izdaja 2024)

Na praznik sv. Hieronima 30. septembra leta 1943 je papež Pij XII. izdal encikliko »Z božanskim navdihnjenjem Duha« (*Divino afflante Spiritu*), v kateri strokovnjake Svetega pisma poziva k novim prevodom Svetega pisma v ljudske jezike, pri katerih se kot vir uporabljajo izvorni jeziki in ne latinska Vulgata, ki je bila do takrat besedilna podlaga za vse katoliške prevode Svetega pisma v domače jezike. Enciklika odpira sodobno obdobje katoliških bibličnih študij s spodbujanjem študija tekstne kritike, ki se nanaša na samo besedilo Svetega pisma in njegov prenos (na primer za določitev pravilnega branja). S tem enciklika dovoljuje uporabo zgodovinsko-kritične metode, ki se na podlagi teologije, izročila Cerkve in cerkvene zgodovine opira na zgodovinske okoliščine besedila ter postavlja hipoteze o vprašanjih, kot so avtorstvo in datiranje, ter o podobnih vprašanjih.

Ker je liturgija Katoliške cerkve temeljila na enotnem latinskem prevodu Svetega pisma (Vulgati), se je zdelo potrebno, da se enotnost svetopisemskega besedila ohranja tudi v prevodih v ljudske jezike. Na izvorna besedila svetopisemske hebrejščine, aramejščine in

grščine so se prevajalci navadno sklicevali le zato, da bi pojasnili natančen pomen latinskega besedila. Enciklika pa poudarja pomen vestnega študija izvirnih jezikov in drugih sorodnih jezikov, da bi prišli do globljega in popolnejšega poznavanja pomena svetih besedil. S posebnim poudarkom o pomembnosti tekstne kritike enciklika ne odpira samo nove osnove in možnosti za ustrezen prevod svetopisemskih besedil, temveč tudi za komentiranje besedil v uvodih in opombah na podlagi ogromnega bogastva izročila razlaganja Svetega pisma, ki se je ohranilo v raznih jezikih. Logični vidiki komentiranja so zgodovinski, jezikovni, literarni in teološki. Tragične posledice obeh svetovnih vojn so pospešile prizadevanje za ekumenski dialog med Cerkvami in s tem tudi zblíževanje kriterijev za pripravo komentiranih prevodov Svetega pisma.

Nove okoliščine so postale poseben izziv za Francosko biblično in arheološko šolo v Jeruzalemu, da so pod njenim okriljem strokovnjaki iz celotnega francoskega govornega področja po tem načelu začeli pripravljati čisto nov francoski prevod Svetega pisma iz izvirnih jezikov in so ga opremili z bogatimi opombami. Posebno pozornost so posvetili večpomenskosti temeljnega teološkega besedišča, ki se pojavlja v različnih literarnih vrstah in zvrsteh. Prvi rezultat njihovega načrtnega dela je knjižnica 43 knjig komentiranega prevoda Stare in Nove zaveze (1947). Na osnovi te knjižnice je manjša skupina najbolj uveljavljenih strokovnjakov pripravila zgoščene uvode, opombe in preglednice za izdajo v eni knjigi (1956). V naslednjih revizijah izdaje v eni knjigi so redakcijo opravila nova generacija strokovnjakov. Že prva izdaja v eni knjigi z leta 1956 je pritegnila svetovno javnost. Ker je prevod nastal pod okriljem Francoske biblične in arheološke šole v Jeruzalemu, so nove, revidirane izdaje dobile naziv *La Bible de Jérusalem*. Leta 1975 pa se je med katoliškimi in protestantskimi strokovnjaki Svetega pisma na francoskem govornem področju porodila ideja o skupnem ekumenskem prevodu Svetega pisma (TOB). O takrat naprej so nekateri avtorji *La Bible de Jérusalem* sodelovali v usklajevanju obeh verzij.

Posrečen celosten pristop izdaje *La Bible de Jérusalem* v eni knjigi je pritegnilo pozornost strokovnjakov številnih jezikovnih skupin po svetu, da so po vzoru tega francoskega komentiranega prevoda začeli pripravljati prevode Svetega pisma v razne evropske in svetovne jezike. Vsi so se oprli na strukturo prevoda francoske izdaje. To je pomembno poudariti, ker strokovni komentarji ponujajo zelo različne kriterije razčlenitve besedil, avtorji komentiranega prevoda Svetega pisma pa praviloma izberejo tiste predloge, ki so najbolj prepričljivi. Nekatero priredbo francoske *La Bible de Jérusalem* so sledile francoski izdaji tako v pristopu prevajanja svetopisemskih besedil kot v sestavljanju uvodov, opomb in dodatkov. Drugi so iz francoskega prevoda svetopisemskih besedil prevzeli le strukturo in vmesne naslove, prevod svetopisemskega besedila pa so izvedli na podlagi tekstnokritičnih izdaj izvirnika.

Približno pol stoletja je bila *La Bible de Jérusalem* v raznih jezikih osnova za lekcionarje in druge liturgične priročnike, ki so se uporabljali pri katoliškem bogoslužju. Po vzoru naših sosednih držav smo se leta 2006 tudi mi odločili, da bomo iz revidirane francoske Jeruzalemske Biblije z leta 2000 prevzeli osnovno strukturo prevoda, prevod svetopisemskega besedila pa bomo izvedli samostojno iz izvirnih besedil na osnovi tekstnokritičnih izdaj izvirnega besedila. Glede vmesnih naslovov odlomkov v prevodu, glede uvodov, opomb, referenc in preglednic pa smo se dogovorili, da bomo sledili francoski izdaji, a vse po potrebi priredili glede na prevajalske dileme našega jezika in glede na značilnosti naše kulturne tradicije. Ta podatek je naveden na kolofonu, v Predgovoru in v glavnem uvodu v naš prevod Svetega pisma.

Monumentalno knjigo smo končno opremili s slikami iz zakladnice antične krščanske mozaične umetnosti s svtopisemskimi motivi. Izbor ilustracij je prijazno olajšal naš umetnostni zgodovinar dr. Damjan Prelovšek iz svoje osebne zbirke fotografij pokrajin in arheoloških ostankov znamenitih antičnih kultur na območju starega Bližnjega vzhoda in Evrope. Izbrane motive sva pretehtala skupaj, on pa jih je dal na voljo *pro bono*.

Naš pristop v prevajanju svtopisemskih besedil iz izvirnika in v prirejanju uvodov, opomb in preglednic v novem prevodu odraža jasno odločitev za celostno predstavitev vsebine in oblike svtopisemskih besedil. Poglavitni cilj našega projekta bi lahko strnili v šest točk:

1. Večja točnost prevoda na splošno;
2. povečano upoštevanje svtopisemskih literarnih vrst, sloga in retorike;
3. popolno poenotenje stalnih besednih zvez in citatov iz Stare zaveze v Novi zavezi;
4. popolno poenotenje besedišča tehnične narave;
5. relativno poenotenje besedišča teološke narave;
6. dosledna standardizacija lastnih imen.

Dogovorili smo se, da bomo posebno pozornost posvetili slogu izvirnika in bomo upoštevali ustaljeno tradicijo dobro prevedenih besedil. Stalne besedne zveze in citati so že v prvi verziji Slovenskega standardnega prevoda bile v središču naše pozornosti, v novem prevodu smo poenotenju tega segmenta posvetili še več pozornosti. Besedišče tehnične narave je bilo poenoteno za glasbila, daritve, mer, denarnih enot, koledarja in praznikov. Relativno poenotenje besedišča teološke narave je v prvi verziji Slovenskega standardnega prevoda doseglo zavidljivo raven, a je vendarle precej dela ostalo še za novi prevod. Med drugim smo morali izločiti posvetno in izpraznjeno besedo »pošten«, ki je v ekumenskem prevodu (SSP) na več mestih nedopustno zamenjala svtopisemsko večpomensko personalistično zaznamovano besedo »pravičen«. Vdor izpraznjenega in zavajajočega posvetnega besedišča v prevode Svetega pisma je eden izmed posledic uveljavljanja pristopa v smislu iskanja »dinamične ekvivalence«.

5. Zahvala

Ob izidu končne oblike novega komentiranega prevoda Svetega pisma naj omenim, da je delo potekalo v okviru programske raziskovalne skupine, ki sem jo do leta 2017 vodil jaz, po letu 2017 pa jo vodi prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj. Naša programska skupina se osredotoča na raziskovanje judovsko-krščanskih virov. Ob tem sadu vzajemnega skupnega prizadevanja bi se v vlogi glavnega urednika želel zahvaliti vsem sodelavkam in sodelavcem, prevajalcem, lektorjem in drugim sodelavcem za predano in složno sodelovanje. Ta rezultat raziskovalne skupine je »zgodba o uspehu«, ker so vsi sodelavci sodelovali z veseljem in složno, z zavestjo posebne odgovornosti pred domačo in svetovno javnostjo. V Predgovoru k prevodu, so vsi sodelavci navedeni po njihovi kvalifikaciji, po vlogah in po deležu opravljenega dela. Prevajalci po abecednem redu: Milan Holc, Jože Krašovec, Maksimilijan Matjaž, Maria Carmela Palmisano, Miran Špelič, Bogomir Trošt, Terezija Snežna Večko, Janez Zupet. Lektorji in drugi sodelavci: Alenka Arko, Irena Avsenik Nabergoj, Rosana Čop, Mirjana Filipič, Karmen Kenda-Jež, Verena Koršič Zorn, Stane Okorn, Lucija Pavlovič, Barbara Rodošek, Peter Weiss. Fotografije: Damjan Prelovšek. Oblikovanje: Evita Lukež: Grafična priprava: Uroš Čuden.

Na tem mestu ne morem navajati deleža vseh, obstajajo pa posebni razlogi za bolj natančno predstavitev deleža nekaterih sodelavcev. Najprej naj navedem vodjo programske skupine, prof. dr. Ireno Avsenik Nabergoj, ki je po končani diplomi iz slovenistike leta 1995 kot lektorica sodelovala že v sklepni redakciji slovenskega ekumenskega prevoda Svetega pisma (SSP). Potem je zelo kakovostno lektorirala nekatera monumentalna dela iz področja bibličistike. V okviru programske skupine se je potem osredotočila na raziskovanje splošne literarne kritike, še posebej na značilnosti osnovnih literarnih oblik v Svetem pismu. Najvidnejši rezultat njenih raziskav te vrste je njena monumentalna monografija *Literarne oblike v Svetem pismu in odmevi v poznejši judovsko-krščanski kulturi* (2020). Njeno raziskovanje na področju literarne kritike je veliko pripomoglo k temu, da se je v celotni skupini sodelavcev utrjevala zavest, kako pomembno je v prevajanju Svetega pisma upoštevati načelo interakcije med vsebino in obliko v izvorniku in v prevodu. Tako je končno postalo samoumevno, da ima naš novi prevod Svetega pisma specifično »literarnega prevoda«. S svojimi bogatimi študijami o mestu Svetega pisma v svetu literature in splošne kulture prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj zapolnjuje vrzel, ki je pri nas kar kričeča. Zato lahko sklepamo, da bodo te študije ohranile trajno vrednost.

Med prevajalci Stare zaveze naj posebej omenim pomembno vlogo zdaj že pokojnega patra mag. Milana Holca, ki je ves čas dela na tem projektu utrjeval edinost med sodelavci in je ustrezno utemeljeval upravičenost in prednosti tega komentiranega prevoda, ki pomeni pomemben presežek v primerjavi s prejšnjim, ekumenskim prevodom. S tem je veliko pripomogel k temu, da imamo zdaj končan uradni prevod Svetega pisma. Med prevajalci Nove zaveze naj omenim izr. prof. dr. Maksimilijana Matjaža in doc. dr. Mirana Špeliča, ki sta v složnem delu v dvoje prevedla večino Nove zaveze. Posebej naj dalje omenim mag. Vereno Koršič Zorn, ki je za celotno izdajo Stare in Nove zaveze na osnovi francoske Jeruzalemske izdaje in nekaterih drugih evropskih standardnih prevodov pripravila preverjen izpis vseh referenc, ki so tiskane na robu vsake strani. To ogromno delo je zahtevalo več let natančnega asketskega dela. Posebno zahvalo dalje dolgujemo urednici na Glasbeni matici, ge. Luciji Pavlovič, ki je v zadnjih sedmih letih večkrat prebrala vse datoteke prevoda, uvodov in opomb pod vidikom sprejetih pravil, da smo na ta način v sklepni redakciji zadnjih dveh let dosegli optimalno harmonizacijo vseh deležev vseh sodelavcev v enotnem sistemu. Zelo pomembno vlogo pa je od začetka do konca opravila tudi oblikovalka prevoda, ga. Evita Lukež, ki je ob sodelovanju s tehničnim izvajalcem preloma Urošem Čudnom skrbela za vzorno obliko celotnega prevoda in je pogosto pri tem opazila tudi vsebinske neuskkljenosti.

Sklep

Prevodi Svetega pisma so z močjo govorice vsebine in oblike večinoma soustvarjali narodni knjižni jezik, skupaj z uvodi in opombami pa tudi narodno kulturo v ožjem in širšem smislu. Tako Sveto pismo v vseh jezikih predstavlja temeljne vrednote spoznanja, verovanja in etičnega odločanja ter živo izročilo sporočanja teh vrednot po komentarjih, literarnih, likovnih in glasbenih stvaritvah na temelju svetopisemskih motivov in v ljudskem izročilu narodov. V moderni dobi je volja po sodelovanju odgovornih strokovnjakov in raziskovalcev omogočila bogat medkulturni in medreligijski dialog, ki temelji na načelu, da povsod iščemo to, kar nas združuje, in ne to, kar nas ločuje.

Francija je s komplementarnim komentiranim katoliškim prevodom *La Bible de Jérusalem* in ekumenskim prevodom (TOB) dosegla komplementarnost dveh modelov prevoda svetopisemskih knjig, predvsem pa dveh modelov pisanja uvodov in opomb pod zgodovinskim, jezikoslovnim, literarnim in teološkim vidikom. S tem sta Cerkev in civilna

družba postala bogatejša za plodovito izkušnjo dialoga. Francoski vzor smo v Sloveniji zelo uspešno prilagodili našim razmeram. S komplementarnostjo dveh modelov smo postali bogatejši, kakor bi bili z enim samim, ki bi dajal vsaj videz monopola in ekskluzivizma. V tej »zgodbi o uspehu« lahko vidimo simbolno znamenje odklanjanja razdorov na vseh področjih znanosti, umetnosti in duhovnosti, in sicer na področju vseh družboslovnih, humanističnih, naravoslovnih in tehničnih ved. Resni in odgovorni znanstveniki v skupno dobro tvorno sodelujejo v razkrivanju komplementarnosti naravnih zakonov in se spoštljivo ustavijo pred nešteti odprti vprašanji. Njihovo osnovno vodilo je želja, da v pluralnem svetu iščejo tiste temeljne skupne resničnosti in vrednote, ki nas združujejo, in se izogibajo marginalnih ponudb, ki nas ločujejo.

TAJDA:

Najlepše se zahvaljujem akad. prof. dr. Jožetu Krašovcu za to nazorno predstavitev, hkrati pa mu v imenu vseh nas čestitam ob izidu tega velikega znanstvenega in duhovnega dela.

Sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj in citrarka Tanja Zajc Zupan sta za svojo tretjo glasbeno obogatitev naše slovesnosti izbrali slovito »Hallelujah«, eno najbolj znanih pesmi kanadskega pesnika in pevcu Leonarda Cohena iz leta 1984. Aleluja v hebrejščini pomeni »Slava Bogu« in se v pesmi pojavlja v različnih kontekstih ter se na ta način dotika univerzalnih človeških izkušenj, kot so ljubezen, izguba in želja – človekovo iskanje vere, upanja in smisla.

Želim vam veliko glasbenega užitka.

GLASBENA TOČKA 3, citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ, »Hallelujah«

TAJDA:

Izr. profesor dr. Maksimilijan Matjaž se je na predlog akad. Krašovca kmalu po končanem študiju na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani podal na specialistični študij na Papeški biblični inštitutu v Jeruzalemu. Po končanem doktoratu na Univerzi Gregoriana o tematiki strahu v Markovem evangeliju in po objavi disertacije v Nemčiji je s statusom asistenta začel predavati na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani.

Takrat pa se je že začela priprava novega komentiranega prevoda Svetega pisma v jeruzalemski izdaji z odločitvijo, da skupina prevajalcev prevede najprej Novo zavezo. Dr. Matjaž je za izdajo Nove zaveze leta 2010 skupaj s patrom Miranom Špeličem prevedel vse štiri evangelije. Miran Špelič je bil za to delo usposobljen, ker je vzporedno s teologijo na Univerzi v Ljubljani najprej končal študij klasične filologije, pozneje pa je z doktoratom končal specialističen študij na Inštitutu za patristiko v Rimu. V obdobju sklepne priprave celotnega prevoda in izdaje v eni knjigi, sta Matjaž in Špelič prevedla še Apostolska dela, večino Pavlovih pisem in knjigo Razodetja. Profesorja in škofa Matjaža sedaj vljudno vabim, da nam razodene skrivnosti njunega dela onkraj strahu v moči ljubezni.

NAGOVOR izr. prof. dr. MAKSIMILIJAN MATJAŽ, celjski škof in član prevajalske skupine

Ob rob novemu slovenskemu komentiranemu prevodu Svetega pisma, jeruzalemske izdaje 2024

Ob zaključku tega velikega dela novega prevoda me obhajajo predvsem globok občutek hvaležnosti, da smo smeli vstopiti v brazde tako bogate zgodovina prevajanja Svetega pisma kot temeljne knjige naše kulture, ki sega na sam začetek naše narodne biti v čas blagovestnika Ciril in Metod. Naj velja na tem mestu najprej iskren poklon vsem rodovom naših prevajalcev. Dovolite da to izrazim z mislijo sv. Hieronima, ki si jo je posvojil eden velikih sinov našega naroda, prevajalec, profesor in rektor ljubljanske univerze, diplomat in duhovnik, dr. Matija Slavič, oče »mariborske izdaje Svetega pisma: »Nikakor ne obsojamo starih prevajalcev, ampak hvaležno in koristno uporabljamo trud naših prednikov.«

Po 2. vatikanskem koncilu se je v srednjeevropskem prostoru pojavilo veliko pobud in iskanj na področju prevajanja Svetega pisma. Koncilska konstitucija *Dei Verbum* je postavila Sveto pismo spet v središče krščanskega življenja in liturgije ter močno spodbudila sam študij prevajanja Svetega pisma. Hkrati pa je poudarila odgovornost vseh kristjanov za dobre svetopisemske prevode. Tako je nastala velika zgodovinska priložnost za ponovno zbliževanje med ločenimi Cerkvami.

Del tega procesa se je odvijal tudi na Slovenskem pod vodstvom akad. Prof. Jožeta Krašovca. Njegov sad sta oba zadnja prevajalska projekta, *Slovenski standardni prevod Svetega pisma* (1980–1996) in *Sveto pismo: jeruzalemska izdaja* (2010–2024). Odločitev za nov komentirani prevod Svetega pisma leta 2006, komaj deset let po izdaji Standardnega prevoda, je pri marsikomu prebudila začudenje, dala pa nam je novo priložnost, za temeljit pregled dosedanjega dela in novo uskladitev aplikacij klasičnega načela formalno ekvivalentnega prevajanja Svetega pisma. Na vprašanje, zakaj tako hitro, je več odgovorov. Dejstvo je, da se svetopisemska znanost v zadnjih desetletjih izredno hitro razvija. Pojavljajo se nova odkritja antičnih tekstov, razvija se tehnika njihovih raziskav, predvsem pa se je z razvojem digitalizacije izredno povečala dostopnost do virov in prevodov, kar po eni strani delo prevajalcev olajša, po drugi strani pa ga z širjenjem prevodnih in pomenskih horizontov postavlja pred nove izzive. Vsekakor je jezik nekaj živega in je tudi prevod Svetega pisma živ organizem ter zato nikoli dokončano delo. Vsaka generacija mora vedno znova preverjati njegovo točnost in pomensko ustreznost. Prevod Svetega pisma tako že po svoji definiciji predpostavlja neprekinjeno medgeneracijsko sodelovanje. Končno nam je priprava novega prevoda dala pri priložnost, da smo vključili nove sodelavce različnih strokovnih profilov.

Potreba po novem prevodu, ki bo upošteval tudi posebnosti bogoslužne rabe svetopisemskih besedil, se je pojavila že leta 1997, ko je začela delo skupina za pripravo liturgičnih knjig pod vodstvom kolega p. Mirana Špeliča. Ker je prav **bogoslužje izvorni kraj nastajanja večine bibličnih tekstov**, t. i. *Sitz im Leben*, spadajo liturgični kriteriji h konstitutivnim elementom prevajanja in interpretacije. Marsikatere prevajalske rešitve v prejšnjem prevodu so bile sad kompromisa različnih strokovnjakov, ki pa niso vedno ustrezale bogoslužnemu kontekstu. Prevelika vnema za posodabljanje prevoda nujno pripelje do njegovega osiromašenja.

Močan vpliv na tak način prevajanja pri nas je imelo gotovo tudi dogajanje na nemškem jezikovne področju v sedemdesetih letih, kjer so se povezali katoliški in protestantski strokovnjaki v ekumenski projekt *Enotnega prevoda Svetega pisma* (»Einheitsübersetzung«), z namenom, da pripravijo enoten sodoben prevod za vse nemško govoreče dežele, ki bi bil sprejemljiv za vse krščanske skupnosti.

Poskusi, da bi dinamično in enotno oz. nadkonfesionalno prevajanje Svetega pisma postala prevladujoča usmeritev se niso uveljavili ne pri nas in ne drugod po Evropi. Liturgična raba svetopisemskih besedil zahteva namreč skrajno občutljivost za dosledno ravnovesje med izvornikom in prevodno obliko in to ne samo v semantičnem, temveč tudi v slogovnem in oblikovnem pogledu. Liturgična besedila so namreč močno zakoreninjena v narodovem

spominu in so del izvorne narodove kulture. To še posebej velja za novozavezna besedila. Vsako premočno eksperimentiranje v iskanju novih izraznih oblik je zato nevarno, saj lahko doseže prav nasproten učinek od namena prevajalca. Sodobne oblike pogosto ne izčrpajo bogastva svetopisemske metaforike in imajo večinoma zelo kratko življenjsko dobo. Bogoslužni jezik mora ohranjati duha sakralnega, h kateremu prispevajo tudi klasične oblike in izrazi.

Vodilna načela prevajanja novozaveznih besedil novega slovenskega prevoda Svetega pisma ostajajo podobna kot v predhodnem prevodu: doseči še večjo točnost prevoda in usklajenost med vsemi knjigami, natančnejše upoštevanje svetopisemskih literarnih vrst, sloga in retorike, pri tem pa se izogibati nepotrebnim mašilom, poenotiti besedišča, dosledna standardizacija lastnih imen. Tudi dosledno vztrajanje na etimološkem principu lahko pripelje do velikih nesmislov in okorelosti, hkrati pa ne ustreza niti novozavezni grščini sami, ki je poznala za marsikateri izraz zelo široka pomenska polja, ki jih klasična grščina ni poznala. Večjo pozornost smo posvečali razmerju do starejših prevodov Svetega pisma, tako do patrističnih kot do slovenskih ter iskanju primernih oblik in jezika tudi za zborna, pevsko in drugo bogoslužno uporabo, ki daje blagoglasju še posebno težo. Prav zaradi bogoslužne uporabe besedil smo želi v prevodu ohraniti določene klasične uveljavljene izraze. Iz teh razlogov je kot slovenska osnova imela pomembno vlogo mariborska izdaja prevoda Svetega pisma iz leta 1958, ki se je že opirala na izvorno jeruzalemsko izdajo iz leta 1947 in se večinoma še vedno uporablja v slovenskem bogoslužju. Odnos do izročila se posebno jasno odraža v naravi in obsegu uvodov, sintetičnih opomb k vsem temeljnim teološkim pojmom ter obsežnemu naboru referenc, s pomočjo katerih se Sveto pismo interpretira samo v sebi in se tako zmanjša nevarnost »ideološke« interpretacije. Katoliškost prevoda je prišla do izraza v tudi tematskih poudarkih naslovov posameznih odlomkov in enot, ki upoštevajo celoto Svetega pisma in izročila.

V prvi fazi pripravljavanja novega prevoda nove zaveze smo pozornost posvetili prevodu evangelijev, v drugi fazi pa še preostalemu delu nove zaveze, še posebej Apostolskim delom, Pismu Rimljanom, Pismom Korinčanom, Galačanom, Tesaloničanom in Razodetju. V končni fazi usklajevanja v letih 2021–2023 smo celoto še enkrat temeljito uskladili v vseh detajlih, tako v prevodnih, vsebinskih kot formalnih. Glede na specifičnost Pavlovih pisem, kjer igra močno vlogo individualni slog avtorja, je bilo potrebno marsikdaj izpeljati tudi širšo teološko kritično študijo posameznih tem in težje razumljivih mestih. Pri tem smo upoštevali tako najboljše svetovne komentarje kot tekstnokritične različice ter intertekstualno primerjavo recepcij besedil v najstarejši tradiciji in v sodobnih raziskavah.

Seveda pa ostaja vsako človeško delo nepopolno in nedokončano. Še posebej velja to za ukvarjanje s knjigo navdiha, ki vedno neskončno presega človeške predstave. Z velikim veseljem in z dolžno mero hvaležnosti, da smo smeli sodelovati v tem projektu, izročamo danes svoje delo slovenski javnosti in novi generaciji prevajalcev in strokovnjakov, ki bo naše delo gotovo z odličnostjo nadaljevalo.

TAJDA:

Prisrčna hvala izr. prof. dr. Maksimilijanu Matjažu za njegovo strokovno predstavitev.

Po dogovoru z vodstvom Glasbene matice bomo dogodek izida novega prevoda Svetega pisma slovesno obeležili s koncertom »Pasijona po Janezu« Johanna Sebastiana Bacha, ki sodi med kanonska dela svetovne glasbene in kulturne dediščine naše civilizacije in ki bo v izvedbi mednarodno uveljavljenih solistov iz Slovenije in tujine na sporedu v Gallusovi

dvorani CD 17. marca ob 19.30. Vodstvu Glasbene matice se iskreno zahvaljujemo za prijazno vabilo, da se koncerta udeležimo s posebno pozornostjo na dogodek izida novega prevoda, kot so tudi zapisali v koncertnem listu.

Za izzven naše lepe slovesnosti pa bomo zdaj slišali eno najlepših in najbolj ganljivih pesmi, ki jo je norveški skladatelj Rolf Løvland napisal v sodelovanju z irskim besedilopiscem Brendanom Grahamom z naslovom »You Raise Me Up» ki ima globoko duhovno sporočilo, saj govori o podpori, upanju in moči, ki nam jih prinaša vera v Boga.

Z nami sta citrarka Tanja Zajc Zupan in sopranistka prof. dr. Irena Avsenik Nabergoj!

GLASBENA TOČKA 4, citrarka TANJA ZAJC ZUPAN in sopranistka prof. dr. IRENA AVSENIK NABERGOJ, »You Raise Me Up»

TAJDA:

Hvala lepa citrarki Tanji Zajc Zupan in sopranistki prof. dr. Ireni Avsenik Nabergoj za čudovito glasbeno izvajanje danes!

Hvala vsem, ki ste se udeležili predstavitve novega prevoda knjige knjig, in hvala vsem govornikom za njihov pomenljiv in dragocen prispevek k predstavitvi jeruzalemske izdaje Svetega pisma.

Z veseljem lahko zaključimo z mislijo, da smo z izidom celotnega ekumenskega prevoda Svetega pisma leta 1996 in celotnega prevoda po jeruzalemski izdaji Svetega pisma v dokončni verziji leta 2024 v Sloveniji dobili dva dragocena priročnika, ki se dopolnjujeta in veljata kot zanesljiva vodnika za vsa temeljna vprašanja duhovne izkušnje, življenja in kulture.

Želimo vam veliko radosti in globine ob njunem prebiranju in vas sedaj lepo vabim na sprejem in prijateljski klepet.

Vse dobro vam želim!